

حکمت و حکومت

(دکتر گفتار در اندیشه و جامعه شناسی سیاسی)

حکمت، نرم‌انزار حکومت، به معنای عام آن است؛ یعنی هر حکومتی برای حکم‌فرمایی خود به حکمت نیاز دارد، و در حقیقت حکومت‌ها به دنبال عملی کردن حکمت‌اند؛ به عبارت دیگر حکمت آرمانی است که حکومت‌ها به دنبال عملی کردن آن‌اند. حکومت براساس عقلانیت، از واقعیت که جامعه است، به سوی آرمان که حکمت است، حرکت می‌کند و می‌کوشد جامعه‌ای حکیمانه بنیان کند. در زمان‌گذری فرایند عمل و عکس‌العمل‌های مؤلفه‌های پیش‌برنده دستگاه‌های اجرایی را خوب جلوه‌گر نمایاند.

حبیب اله عباس تبار فیروزجاه

مدرس دانشگاه پیام‌نور

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

: عباس تبار فیروزجاه، حبیب‌الله، ۱۳۵۰ -

: حکمت و حکومت (ده گفتار در اندیشه و جامعه‌شناسی سیاسی) / حبیب‌الله عباس تبار فیروزجاه.

مشخصات نشر

: ساری : مرکز انتشارات توسعه علوم، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری

: ۲۵۰ ص، ۵/۵×۱۴/۵، ۲۱/۵ س.م.

شابک

: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۴-۰۰۶-۶ : ۲۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست

: فیا

نویسی

: کتابنامه.

یادداشت

: علی بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق - سیاست و حکومت

موضوع

: Ali ibn Abi-talib, Imam I, ۶۱۱-۶۰۰ -- Politics and government

موضوع

: جامعه‌شناسی سیاسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع

: Political sociology -- Addresses, essays, lectures

موضوع

: علوم سیاسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع

: Political science -- Addresses, essays, lectures

موضوع

: اسلام - سیاست - مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع

: Addresses, essays, lectures -- Islam and politics

موضوع

: ایران - سیاست و حکومت - پیش از اسلام

موضوع

: ۶۳۳ Iran -- Politics and government - To

موضوع

: ۳۹۶۷۶JA

رده بندی کنگره

: ۲/۳۰۶

رده بندی دیویی

: ۴۸۷۰۳۴۷

شماره کتابشناسی ملی

مسئولیت صحت مطالب کتاب با نویسنده است.

ساری - خیابان ۱۸ دی - مقابل بانک ملی - واحد مطالعات و تحقیقات - (تلفک : ۳۳۳۲۰۰۰۷)

نام کتاب : حکمت و حکومت (ده گفتار در اندیشه و جامعه‌شناسی سیاسی)

نویسنده : حبیب‌الله عباس تبار فیروزجاه - ناشر : مرکز انتشارات توسعه علوم

چاپ و صحافی: بیکران - شمارگان : ۱۰۰۰ جلد - نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷

طراحی و چاپ : واحد مطالعات و تحقیقات (۰۹۳۹۱۵۲۰۵۴۷) - قیمت : ۲۵۰۰۰۰ ریال

ISBN-978-600-8640-06-6

کد بین المللی کتاب : ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۴۰-۰۰۶-۶

فروش: در فروشگاه های معتبر سراسر کشور - تلفن تماس: ۰۱۱۳۳۳۲۰۰۵۷

آدرس اینترنتی: www.copdsiran.org - پست الکترونیک: copdsiran@gmail.com

حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۳	گفتار اول: حاکمیت مردم در حکومت امام علی (ع)
۱۳	مقدمه
۱۴	شرح مفاهیم
۱۵	اصول اساس حاکمیت در حکومت امام علی (ع)
۱۶	۱. نصیحت فاس مشترک حقوق حاکمان و مردمان
۱۹	۲. نظم و قاعد بندی سیاسی
۲۰	۳. مشارکت و مسئولیت سیاسی
۲۰	۴. آگاهی محوری با شفاف ساز سیاسی
۲۲	۵. نفی حکومت خودکامه
۲۳	۶. ضرورت نظارت عمومی بر حکومت کنندگان
۲۴	۷. مشورت در تصمیم گیری سیاسی
۲۶	۸. امانت داری و نفی فرصت طلبی منفعت جویانه در سیاست
۲۷	۹. حقوق ذاتی انسانها (حقوق بشر)
۲۹	۱۰. احترام به انتخاب آزادانه شهروندان
۳۱	برخی نتایج
۳۲	زیرنویسها
۳۵	گفتار دوم: تبدیل حکومت دینی به دین حکومتی
۳۵	مقدمه
۳۷	الف) زمینه ها و دلایل حکومتی شدن دین در جامعه
۳۷	۱. نمونه های مختصر حکومتی شدن دین در تاریخ بشر
۳۸	۲. ارزشها و دین در دام افراط و تفریط
۴۰	۳. خطرات دین حکومتی (قرائت رسمی از دین)
۴۱	۴. غلبه ظواهر دینی بر جوهر و حقیقت دین
۴۴	۵. نقش حکام بیدادگر، عوام جاهل و فرصت طلبان در حکومتی شدن دین
۴۹	ب) آثار و پیامد حکومتی شدن دین
۴۹	۱. سیاست زدگی به جای سیاستمداری
۵۲	۲. قدسی شدن قدرت و اسطوره شدن زمامداران

۵۵	۳. فروپاشی وجدان اخلاقی جامعه
۵۸	۴. فعال شدن جهال و فرصت طلبان فاسق
۶۰	۵. بی اعتباری ارزشها (فقدان مشروعیت، شکل گیری خشونت)
۶۳	برخی نتایج
۶۵	گفتار سوم: مدارا و مدیریت در سامان دهی و تداوم نخستین تمدن تاریخی جهان، در ایران باستان
۶۵	مقدمه
۶۷	معرفی مختصر بنیانگذار تمدن هخامنشی
۶۹	الف) شاخصهای کارآمدی در نخستین امپراطوری جهانی
۶۹	۱. شخصیت آریزمای کوروش
۷۰	الف) نگاه ریژه ار به انسان
۷۲	ب) خصال فردی
۷۳	ج) اخلاق مداری
۷۵	۲. تصمیمات سیاسی و دولتمداری براساس اصول عقل جهاننداری
۷۵	الف) راستی و درست کرداری
۷۶	ب) مدارا و بردباری سیاسی و مدسبی
۷۷	ت) مدیریت و برنامه ریزی
۸۲	پ) مشروعیت و دینداری
۸۳	ث) فرزاندگی و خردمندی
۸۴	ج) عدالت و نفی بیدادگری
۸۵	ح) آزادی خواهی و حقوق بشر
۸۶	۳. تعاملات برون مرزی
۸۷	۴. فضای سیاسی درونی
۸۹	ب) تداوم عناصر تمدنی و ماندگاری آن در تاریخ
۸۹	الف) فره ایزدی و نظریه شاهی آرمانی
۹۳	ب) ارزیابی نظریه شاهی آرمانی
۹۴	پ) فرهنگ ایرانی
۹۵	ت) زبان فارسی
۹۷	ث) اندیشه سیاسی ایرانشهری
۹۹	نتایج
۱۰۱	منابع
۱۰۳	گفتار چهارم: جایگاه عقل در فقه سیاسی اسلام

- ۱۰۳ مفهوم عقل در فقه سیاسی اسلام
- ۱۰۴ اهمیت و جایگاه عقل در فقه سیاسی
- ۱۰۵ عقل به عنوان حجت در شریعت اسلامی
- ۱۱۰ حدود عقل در نص و منطقه الفراغ
- ۱۱۲ عقل در مقام قانونگذاری زبان گویای نص است.
- ۱۱۳ عقل سیاسی در اسلام
- ۱۱۷ مصادیق عرف و احکام حکومتی در فقه سیاسی اسلام
- ۱۱۸ عقل به عنوان روش برای رسیدن به شریعت اسلامی
- ۱۲۱ نتایج
- ۱۲۲ زیرنویسها
- ۱۲۵ گفتار پنجم: جستاری نو در اندیشه سیاسی فارابی
- ۱۲۵ مقدمه
- ۱۲۷ ۱. بحران سامان سیاسی (انحلال و ایجاد)
- ۱۳۲ ۲. دلایل بحران سامان سیاسی (جدایی حکومت از حکمت)
- ۱۳۶ ۳. سامان سیاسی فاضله (پیوند حکومت با حکمت)
- ۱۳۹ ۴. بازسازی حکومت حکمت نبوی
- ۱۴۲ نتیجه
- ۱۴۴ منابع و زیرنویسها
- ۱۴۹ گفتار ششم: اندیشه سیاسی ماکیاولی و سامان سیاسی در جوامع مستخربش دگرگونی
- ۱۴۹ مقدمه
- ۱۵۱ زندگی و آثار ماکیاولی
- ۱۵۳ خلاصه‌ای از نظریات سیاسی
- ۱۵۵ ماکیاولی و بحران سامان سیاسی در ایتالیا
- ۱۵۷ علت نابسامانی ایتالیا
- ۱۵۹ فضیلت قدرت و شکوه دولت
- ۱۶۱ توجیه استبداد مطلقه
- ۱۶۴ مناسب‌ترین حکومت در جوامع عقب‌مانده و در حال گذار
- ۱۶۸ تحلیل منطق عملی ماکیاولی
- ۱۷۱ جایگاه ماکیاولی در اندیشه سیاسی
- ۱۷۳ نتایج
- ۱۷۴ منابع و زیرنویسها

۱۷۷	گفتار هفتم: خود، دیگری و خودباوری در اندیشه محمد اقبال لاهوری
۱۷۷	مقدمه
۱۷۹	شخصیت و مقام اقبال
۱۷۹	اقبال و معنای خود و خودآگاهی
۱۸۲	انسان نو شرقی در شعار اقبال
۱۸۶	وضعیت کشورهای مسلمان در زمان اقبال
۱۸۸	دیگری نوعی (غرب)
۱۹۰	غرب آگاهی و غرب‌ستیزی
۱۹۵	اقبال نماد خودباوری و اعتماد به نفس
۱۹۷	دعوت به خودآگاهی و خودباوری
۲۰۲	نتایج
۲۰۳	منابع
۲۰۵	گفتار هشتم: بازخوانی اندیشه سیاسی فارابی در عصر پسامدرن
۲۰۵	مقدمه
۲۰۶	مقام فارابی در اندیشه سیاسی
۲۰۸	بازخوانی اندیشه سیاسی فارابی در عصر پسامدرن
۲۱۱	بازسازی تفکر سیاسی فارابی بر اساس الگوی پژوهشی اسپرینگز
۲۱۴	خصوصیات مشترک مدن بحرانی (غیرفاضله)
۲۱۷	برخی نتایج
۲۱۸	فهرست منابع
۲۲۱	گفتار نهم: آموزش و فرهنگ سیاسی
۲۲۱	مقدمه
۲۲۳	آموزش پرورش
۲۲۴	جامعه‌پذیری سیاسی
۲۲۵	فرهنگ سیاسی تبعی و مدنی
۲۲۷	نتیجه‌گیری
۲۲۸	منابع
۲۲۹	گفتار دهم: تراکم قدرت و چالش‌های مردمسالاری دینی
۲۲۹	مقدمه
۲۳۱	تراکم قدرت در تاریخ
۲۳۳	فرهنگ سیاسی خودکامگی

۲۳۵	مردمسالاری دینی
۲۳۷	موانع مشارکت سیاسی در مردمسالاری دینی
۲۳۹	نتیجه گیری
۲۴۰	فهرست کامل منابع
۲۴۰	منابع فارسی
۲۴۹	منابع عربی
۲۴۹	منابع انگلیسی

www.ketab.ir

پیشگفتار

تأکید کتاب حکمت و حکومت بیشتر هشدارهایی است بر آنچه که در حکومت (مدیریت سیاسی) نباید آن را به کار گرفت. زیرا، نبایدها در ترازوی تاریخ آزمون و ارزیابی شده، تا جایی که آنها اغلب از مشهورات علمی و فلسفی هستند، ولی نبایدها معمولاً کمتر به محک تجربه و آزمون تاریخی درآمده‌اند. - بی امروز بحث بر سر این است که حکومتها باید «نبایدها» را به مردم جامعه خود هشدار دهند؛ زیرا مردم خود می‌دانند چه باید بکنند. شاید نکته دوم بسیار مناقشه‌انگیز و بحث برانگیز باشد، ولی در دنیا نسبت‌گرای ماده‌باور معاصر، رویکرد عمومی بدان سو معطوف است. اگر به تکثرگرایی علمی به معنای فلسفه سیاسی نظر کنیم به نظر می‌رسد این دو اصل لازم و ملزوم باشند. زیرا حکومت هم باید «نبایدها» را تبیین و تذکر دهد (البته با ضوابط و قاعده‌مندسازی و نهادینه‌شدن رفتار سیاسی)، هم باید با پشتیبانی از رویکرد علمی و فلسفی «نبایدها» را به صورت دستورات کاربردی و عملی برای جهت‌گیری‌های بهتر زندگی فراهم نماید. در هر حال آینده با میراث رفتاری گذشته و تبیین صحیح آن می‌تواند پربارتر و خوشایندتر باشد. چون خطاهای گذشته به صورت «نبایدهایی» تکرار نمی‌شوند و «نبایدها» برای - زندگی در آینده بهتر می‌توانند دست‌یافتنی‌تر باشند (نزدیکی نظر و عمل، آرمان و واقعیت و نبایدها و نبایدها).

هدف، آگاهی‌دادن بر خطرات تعصب و تحجرات است. همانطور که اعتقاد کورکورانه تعصب تلقی می‌شود، باید بدانیم بی‌اعتقادی خودخواهانه تعصبی از نوع دیگر است. بشر در طول تاریخ در افراط و تفریط این دو در اسارت بوده‌است. متأسفانه امروز دینداران هم مانند خودخواهان لائیک (Laic) به تحجر گرفتار هستند. (شاید اقدامات مزورانه لائیکها آنان را به عمل متقابل {مقابله به مثل} وادار نموده است). وضعی که به تعبیر قرآن باید گفت: "صم، بکم، عمی لایعلمون، لایعقلون و لایتدبرون"؛ کر و کور و لالی که نمی‌دانند و تعقل و تدبیر نمی‌کنند.

در مسأله سیاست و حکومت، کشورهای نابسامان، در "س" آن مانده‌اند. در این جوامع حتی تحصیل‌کردگان به اصطلاح روشنفکر، به مانند مجالس سرگرمی از همه چیز می‌گویند، اما وقتی از سیاست (تدبیر و برنامه‌ریزی) سخن به میان می‌آید بینی‌شان را می‌گیرند، تا از گند آن در امان باشند. آنان اغلب در مجامع علمی به دنبال تحقیقاتی می‌روند که جز تکرار مکررات گفته‌های دیگران (بخصوص غربیان)، حاصلی ندارد. غرور شبه علمی‌شان حتی فرصت تفکر را از دگراندیشان مستقل سلب کرده‌است. آنان بدون تأمل و نگاه سطحی در نوشته‌های دگراندیشان مستقل، آن را سیر کاربردی می‌خوانند. غیر کاربردی تلقی کردن امروزه گره‌کور و معمای (بهانه‌ای) است که هر کس با تمسک بدان می‌تواند سیاست شترمرگی در پیش بگیرد. این امر تقریباً تحقیقات علمی، و پژوهشی نوآورانه‌ای را که حرفی برای گفتن دارند به بایگانی سپرده‌است. این رویکرد زمانی به وجود آمد که هر ناواری، وارد عرصه نظردهی در امر سیاست و قدرت شده‌است. این طرز تلقی برای فراق‌کن از سیاست و فهم دقیق سیاست، جمله مشهور لرد اکتون را طوطی‌وار تمسک گرفته، و "قدرت را ناآسان ساخت" می‌خواند. درحالی‌که، "قدرت نه شرّ شیطانی است و نه خود بخود باعث فرّ انسان می‌گردد. قدرت از مقولاتی است که در حیات اجتماعی و سیاسی، یعنی هر جاکه تولید و توزیع و تخصیص امکانات محدود دنیایی لازم آید، به ناچار وجود دارد." خلاصه قدرت فساد نمی‌آورد «ترس از دست دادن قدرت فساد می‌آورد».

در این گفتارها به دو مقوله نظر و عمل توأمان توجه شده، نتیجه به عنوان آن "حکمت و حکومت" نهاده شد. وصف اندیشه و جامعه‌شناسی سیاسی باز به دو "نظر و عمل" بر می‌گردد. اندیشه سیاسی قرابت نزدیکی با فلسفه سیاسی داشته، و جامعه‌شناسی سیاسی پیوند ناگسستنی با عملگرایی سیاسی دارد. تلاقی نظر و عمل در برنامه‌ریزی سیاسی می‌تواند بسیار مؤثر عمل کند. بدون این دو بال پرواز غیرممکن، یا حداقل ناقص است. بنابراین، وقتی حکمت و حکومت مکمل (لازم و ملزوم) هم در نظر گرفته شوند معنادار می‌شوند؛ زیرا حکومت بدون حکمت، نکبت به بار می‌آورد و حکمت جدای از حکومت (سیاست) بازیچه (لققه) زبانی بیش نخواهد بود.

نگارنده تعصبی نسبت به اندیشه‌ها ندارد، زیرا صرف اندیشیدن باید بسیار مقدس باشد. به زبان دکارت "می‌اندیشم پس هستم". به همین دلیل نکته نظرات سه اندیشمند متفاوت آورده

شد که هر کدام نماینده جریانهای فکری متفاوت هستند (فارابی، اقبال، ماکیاولی). نکته مهم در این گفتارها آن بوده که بفهمیم این تفکرات برای امروز ما چه پیامی دارند. تکرار طوطی‌وار اندیشه‌های دانشمندان، چه در گذشته یا امروز ما را به جایی نمی‌رساند. فهم پیام آنان می‌تواند ما را در بازسازی تفکر و تدبیر صحیح سیاسی یاری دهد. بنابراین در اندیشه‌ها نباید توقف کرد، بلکه باید آنها را مکرر خواند تا بایستوانه نظری عمیق‌تر، ابتکار عمل دقیق‌تر به دست آوریم. بازخوانی اندیشه‌ها بهتر است بر مبنای آیه "...الذین يستمعون القول و يتبعون احسنه" باشد؛ زیرا بر مبنای آن، سخنان گوناگون شنیده شده، بهترین‌های آنها اخذ می‌شوند. این رویکرد نوعی پلورالیسم (pluralism) علمی از منظر دیگر می‌تواند باشد که نگارنده سعی دارد در پژوهش‌ها، آن را به زبان روز با توجه به شرایط و دلالت تبیین کند.

از استاد اندیشمند جناب دکتر ابراهیم بزرگر که با خواندن این اثر اشارت‌های ارزشمندی را بشارت دادند صمیمانه تشکر می‌کنم. تعامل با استادم دکتر سید علیرضا صدرا بسیار آموختم. به هر دو آنها درود می‌فرستم و زبان اقبالی می‌سرایم: «هن که مستیها ز صهبایش کنم/ زندگانی از نفسهایش کنم». از همکار گرامی جناب آقای ابوالفضل کرمی، سرگروه علوم اجتماعی که به همت ایشان دو دوره سخنرانی در انجمن علمی معلمان بابل تدارک دیده شد تشکر می‌شود. از خانواده همسر و فرزندانم، که از فرصت‌های زیادی که متعلق به آنان است صرف نظر می‌کنند سپاس بیکران دارم.

امیدوارم محمد و فاطمه با تلاشهایشان انسانهای فرزانه‌ای در عرصه علم باشند. کاستی‌های این کند و کاوها برعهده نگارنده بوده، امیدوارم "اهل تمیز و انصاف" با دقت نظر از باب «احب اخوانی من اهدی علی عیوبی» تذکر دهند. در خاتمه به یمن حسن ختام در ۲۱ رمضان سال ۱۳۸۷ این اثر ناچیز را به شهید راه «حکومت حکمت»، علی (ع) تقدیم می‌نمایم. این اثر در تاریخ فوق به تعداد ۲۰ جلد صحافی شد به بعضی اساتید و اهل علم تقدیم شد. متأسفانه چاپ این اثر (مجموعه مقالات) با اینکه در تاریخ فوق به اتمام رسید به دلایلی تا تابستان سال ۱۳۹۶

مسکوت ماند که در مرداد ماه آن به مرکز انتشارات توسعه علوم تحویل داده شد. از مدیریت مجموعه انتشارات توسعه علوم سپاس فراوان دارم.

حبیب اله عباس تبار فیروزجاه
فروردین ماه یکهزار و سیصد و نود و هفت

www.ketab.ir